

1

BETONOVÉ DOMY ROBERTA KONIECZNEHO

Petr Šmídek

Polský architekt Robert Konieczny (*1969, Katowice) patří mezi architekty, jejichž tvorba dalece přesahuje národní hranice. Do svých návrhů propisuje konkrétní místo, kde bude objekt stát, pozornost zaměřuje na zajištění pocitu bezpečí a hlavně je průkopníkem tzv. pohyblivé architektury, kdy se různě natáčí či posouvají části stěn i celé místnosti. V úvodní části článku je také stručně představena situace v oblasti architektury našich severních sousedů.

CONCRETE HOUSES BY ROBERT KONIECZNY

Polish architect Robert Konieczny (*1969, Katowice) is one of those architects whose work reaches far beyond national borders. His designs reflect site specifics, he creates a feeling of safety and, most importantly, he is a pioneer of so-called moving architecture, where parts of walls and entire rooms can be rotated or moved in different ways. In the introduction of the article there is also briefly presented the architectural situation of our northern neighbours.

Hranice Polska vymezují na mapě Evropy téměř čtvercové území. Za zdánlivě stabilním tvarem východoevropské země se však ukrývají turbulentní dějiny, žádný jiný evropský národ nezaznamenal v moderní historii větší přelévání hranic jako Poláci. Maciej Ruczaj popisuje nekonečnou polskou nížinu jako „tekutou“ [1] bez pevných opěrných bodů v krajině a s absentující historickou urbánní strukturou. Jedním z témat současných polských architektů je tak hledání ukotvení pro své návrhy v daném místě.

V zemi, která má v porovnání s Českou republikou čtyřnásobně větší rozlohu a čtyřikrát více obyvatel, je silné zázemí oblastních architektonických sdružení a regionálně působících architektů [2]. Na rozdíl od České komory architektů, která vznikla jako jedna z posledních profesních komor u nás a která disponuje hlavním sídlem v Praze a pobočkou v Brně, vznikla polská obdoba s názvem SARP (Stowarzyszenie Architektów Polskich, resp. Svaz polských architektů) již v polovině 30. let minulého století a kromě varšavské centrály má dalších 25 místních poboček po celé zemi. Za tento částečně vynucený regionalismus mohly nejen větší vzdálenosti mezi městy, ale donedávna také nedostatečná dopravní infrastruktura, která se však poslední dobou díky evropským pobídkám výrazně zlepšila. Změny nastaly již s pádem železné opony, kdy se nejen architektům v celé východní Evropě otevřely nebyvalé příležitosti, ale byly tu i mnohé překážky. Zbigniew Maćkóv obecně popisuje mladou polskou generaci ve svobodných 90. letech jako „architekty bez mistrů“ [3], neboť se nemohli spolehnout na

předání zkušeností od předchozí generace a museli se všemu naučit sami (nejen profesním dovednostem, ale také způsobu vedení soukromé kanceláře a především cizím jazykům). Na jednu stranu tu byly neomezené možnosti a nástup digitálních technologií, ale na druhou stranu nedostatek zkušeností, které v komunistickém období načerpat nešlo. Robert Konieczny se však z této generalizace vymyká. Profesní ani jazykové zkušenosti mu v úvodu kariéry rozhodně nescházely, neboť již během studií pracoval v katovickém ateliéru Studniarek i Pilinkiewicz a díky stipendiu Batoryho nadace mohl i vycestovat do Ameriky [4].

U žádného jiného polského architekta není proces ukotvení stavby v daném místě natolik silný jako právě u katovického rodáka Konieczneho, který v tomto největším hornoslezském městě vede společně s Marlenou Wolnik kancelář KWK Promes. V jejich návrzích hraje od počátku důležitou roli pocit bezpečí a začlenění do přírody. Architektura je často vnímána jako jedna z nejstabilnějších forem umění reflektující změny s velkou časovou prodlevou, což však v případě Roberta Konieczneho neplatí. Jeho praxe s více než dvacetiletou historií se ráda ubírá „nestandardními cestami“ [5]. Za jeho projekty vždy stojí silná myšlenka a výsledek nikdy neskrývá individualistické ambice. S výjimkou Typového domu (2009) [6] (v polštině Dom typowy) se do návrhů vždy propisuje konkrétní místo, kde bude objekt stát. V případě Zlomeného domu (2002) na okraji Katovic výsledná forma reaguje na tektonické zlomy a nestabilní podloží způsobené důlní těžbou. Dům s kabinou (2005) spočívá na racionální čtvercové základně, uvnitř které se nachází organicky ztvárněné oválné jádro s krbem, z něhož archetypálně sálá teplo a pocit bezpečí.

O dokonalé splynutí stavby s přírodou se stará OUTriový dům (2007) (obr. 2) s pochozí travnatou střechou. Dům z dálky vypadá jako zelená mýtina obklopená lesem. Kromě inovativního konceptu Konieczny vymyslel také nové slovo „outtrium“ spojující výhody soukromého vnitřního atria a propojení s venkovní vegetací. Robert Konieczny je rovněž průkopníkem tzv. pohyblivé architektury [7], kdy se různě natáčí nebo posouvají nejen části stěn, ale i celé místnosti. Nejčastěji se vyskytujícím motivem v tvorbě KWK Promes je však pocit bezpečí. Jeho stavby jsou tak pevně ukotveny do mohutného soklu jako Aatriový dům (2006) (z polského Dom aatrialny), schované před zraky kolemjdoucích podobně jako Ukrytý dům (2007) nebo dům nazvaný rovnou Bezpečný dům (2009). Účelem lidského obydlí je poskytovat ochranu před nepřízní počasí a vnějšími nástrahami. Konieczneho domy si tuto primární funkci berou k srdci, ale současně nabízí svým uživatelům komfort 21. století.

1 Konieczneho archa, vesnice Brenná ve Slezských Beskydách, 2015 2 OUTriový dům, Książenice u Varšavy, 2007
1 Konieczny's Ark, Brenna village in Silesian Beskid Mountains, 2015 2 OUTrial House, Książenice near Warsaw, 2007

2a

2b

3a

3 Bezpečný dům,
předměstí Varšavy, 2009
3 Safe House, suburbs
of Warsaw, 2009

3b

Poznámky:

- [1] RUCZAJ, M. *Polsko: Lidé a prostor*. In: BALDA, V., ŠMÍDEK, P. *Cesty do Polska*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014, s. 14.
- [2] Przemio Łukasik v Bytomu, Antoni Domicz v Opole, Hugon Kowalski ve Štětíně, Piotr Kluj v Poznani, Piotr Śmierzewski v Košalinu a řada dalších.
- [3] GROMADZKA, J. *Maćków Pracovnía projektowa 1998–2008*. Wrocław: Muzeum architektury, 2008, s. 6.
- [4] PROMNA, D., ŠMÍDEK, P. Rozhovor s Robertem Koniecznym. *archiweb.cz* [online], 9. 5. 2017. Dostupné z: www.archiweb.cz/n/rozhovory/rozhovor-s-robertem-koniecznym
- [5] SMEJKAL, K., VEDEJ, J. Dialog: rozhovor s Robertem Koniecznym. *Architect*. Duben 2017, č. 4, s. 26–27.
- [6] Rodinný dům vznikl dříve, než byl vybrán pozemek, a dokonce měl vzniknout ve více exemplářích.
- [7] KONIECZNY, R. Průkopník tzv. Moving architecture. Rozhovor s Tadeášem Goryczkou. *Ostrava Metropolitan Magazine*. 2021/2022, s. 20–25.
- [8] GORYCZKA, T., NĚMEC, J. *Architekt Robert Konieczny / Logika prostoru*. Ostrava: Galerie výtvarného umění v Ostravě, 2009.
- [9] STRAKOŠ, M. *Průvodce architekturou Ostravy*. Ostrava: NPÚ, 2009, s. 141.

Bezpečný dům (2009)

Masivní kvádr z tmavého betonu se nachází ve vesnickém prostředí na předměstí Varšavy (obr. 3). Hlavním požadavkem investora bylo nabídnout co největší pocit bezpečí. Část plotových zdí a obvodových stěn domu je pohyblivá – posouvají se po kolejnicích, otáčí se na svislých pantech. Posuvné stěny domu o výšce 2,2 m a délce 22 m, resp. 15 m, se umí vysunout až k vnější ohradní zdi a vytvořit tak hermeticky uzavřené nádvoří. V této bezpečné zóně, která je dokonale izolována i od zahrady, musí návštěvník vyčkat, než je vpuštěn dovnitř. V jiné části dům disponuje dokonce sklopnou lávkou (padacím mostem). V noci, nebo když dům nikdo neobývá, se dokáže hmota zcela uzavřít a proměnit v nedobytný bunkr.

Konieczneho archa (2015)

Tento víkendový dům se nachází ve vesnici Brenná ve Slezských Beskydách u českých hranic (obr. 1). Zatímco dříve měly rodinné domy situované v zástavbě poskytnout svým obyvatelům dostatek soukromí před nechtěnými pohledy zvenčí, tak archa nacházející se v lůně divoké přírody si klade za cíl nabídnout velkorysý výhled do okolí. Zároveň se zde však musela řešit ochrana před případnými nechtěnými návštěvami, když není dům obýván.

Složitě zakládání ve strmém svahu, kde hrozí sesuv půdy, je zabezpečeno jediným mohutným pasem. Mezi domem a terénem však zůstala úzká mezera, kudy může i nadále volně protékat dešťová voda. Neoblom-

né místní stavební předpisy již předem určily vzhled střechy. Víkendový dům tak má tradiční zastřešení jako okolní stodoly se sedlovými střechami, ale díky nezvyklému soklu připomíná kubistickou archu (v polštině Arka Koniecznego). Dům vlastně disponuje „střechami“ na dvou protilehlých stranách. Přístup do domu je po sklopné lávce (padacím mostě). Zmiňovanému odizolování od svého okolí slouží v případě potřeby systém posuvných stěn. K posílení dojmu nedobytnosti výrazně přispělo i užití betonu, který odlil místní výrobce. Izolace stříkanou pěnou byla aplikována zevnitř, aby pohledový beton zbavený jakýchkoliv komplikovaných detailů zůstal nenarušen. Minimalisticky jsou upraveny také vnitřní místnosti, stěrky na podlahách, dřevěný vestavěný nábytek a skleněné zábradlí, aby nic nebránilo ve výhledech. Z transparentního materiálu jsou dokonce i některé kusy nábytku jako např. plastové židle a skleněná stolní deska. Vše je tu podřízeno výhledu do krajiny, který má terapeuticky uklidňující účinky. V rámci celosvětové soutěže Wallpaper* Design Awards 2017 získal objekt ocenění Nejlepší rodinný dům světa.

Dům Kvadrant (2019)

Kompozici tvoří křížení dvou bílých minimalistických hmot (obr. 4). Průčelí do ulice se muselo přizpůsobit okolním sedlovým střechám, ačkoli si klient přál střechu plochou. Výsledkem však není kompromis, ale nestandardní tvar, který dal charakter celému domu. Pro pojmenování domu si architekt vypůjčil název astronomického přístroje pro pozorová-

4a

ní hvězd. V tomto případě se však pozornost upírá na pohyb slunce, aby si obyvatelé mohli sluneční paprsky užít co nejvíce. Mezi oběma pravoúhlými hmotami je totiž umístěn pojízdný pavilon, který opisuje čtvrtkružnici sledující pohyb slunce na obloze.

Pavilon lze připojit k domu a rozšířit tak jeho obytnou nebo relaxační část. Tento zahradní objekt je v neustálém pohybu a může tak pod ním volně růst trávník. Velkorozponové otvory ve fasádách šlo použít díky stěnám a stropům z monolitického betonu.

Bytový dům UNIKATO (2018)

Z předchozích příkladů by se mohlo zdát, že portfolio KWK Promes tvoří jen exkluzivní vily usazené do pěstěné zahrady. Konieczneho ateliér však umí nabídnout i cenově dostupné bydlení. Bytový dům UNIKATO (obr. 5) se nachází na stísněném pozemku na západním předměstí Katowic, kdysi dynamicky se rozvíjejícího průmyslového města v Horním Slezsku. Jako předobraz posloužily meziválečné modernistické domy, jejichž fasády ztmavly v důsledku znečištěného ovzduší. Od té doby byla řada dolů v tomto bývalém hornickém městě zavřena a kvalita ovzduší se nebývale zlepšila, avšak Polsku se stále nedaří zbavit závislosti na uhlí. Další prvek inspirovaný okolní zástavbou představují balkony, které jsou vykonzolovány z černého kompaktního objemu. Jejich tvar připomínající obří brikety vytváří na fasádě zároveň ornament, aniž by musely být použité dekorativní prvky. Plná hmota balkonů poskytuje obyvatelům dostatek soukromí a také možnost dalšího skladového prostoru, aniž by byl narušen celkový vzhled stavby, která díky balkonům zblízka působí dynamickým dojmem, ale při vzdálenějších pohledech začíná černý objekt splývat do jedné kompaktní hmoty. Omezené finanční prostředky architekta směřovaly k užití úsporných a snadno proveditelných řešení, jako je monolitická skeletová konstrukce, schodišťové jádro z pohledového železobetonu a balkony z betonových prefabrikátů, které nakonec stavbě propůjčily její nezaměnitelný charakter.

4b

4 Dům Kvadrant, Polsko, 2019
 5 Bytový dům UNIKATO, západní předměstí Katowic, 2018
 4 Quadrant House, Poland, 2019
 5 UNIKATO Residential Building, western suburb of Katowice, 2018

5

6a

6b

6 Centrum dialogu
Przelomy, Štětín, 2014
6 Dialogue Centre
Przelomy, Szczecin,
2014

Centrum dialogu Przelomy (2014)

Vedle individuálních vil a společného bydlení se ateliér KWK Promes uchází také o veřejné zakázky, které mohou oslovit širší publikum. Přestože se jedná o pole, kde v soutěži vítězí nejnižší nabídka a častěji se musí přistupovat na kompromisy, tak se i zde Robertu Koniecznemu daří vítězit a realizovat stavby s vypjatým rozpočtem, aniž by se musel podbízet nebo slevovat z hlavních myšlenek svých návrhů. Nejzdařilejší příklad se nachází v přístavním městě Štětín na severozápadě Polska, kde v roce 2014 vzniklo na náměstí Solidarity Centrum dialogu Przelomy (obr. 6) připomínající krvavé protesty v 70. letech minulého století proti tehdejšímu komunistickému režimu. Kromě pietního odkazu na tyto historické události se musel návrh vypořádat se složitou urbanistickou situací, neboť centrum leží v těsném sousedství nové budovy filharmonie od architektů ze španělského

ateliéru Barozzi Veiga, kteří za tento návrh získali v roce 2015 ocenění Mies van der Rohe Award. Bylo to poprvé, kdy tato prestižní cena putovala do východní Evropy.

Kromě ikonického souseda se musel návrh na dvou stranách vypořádat také s rušnými komunikacemi a navázat dialog s monumentálním pomníkem, který byl na pozemku odhalen již v roce 2005. Nově navržený hybridní městský prostor v sobě kombinuje dva zcela protichůdné urbanistické typy. Na ploše náměstí vznikla stavba, která svou hmotou definuje původní městský blok, ale současně vytváří volný veřejný prostor odkazující na historicky poslední funkci tohoto místa – náměstí. Skrytí velké části provozu do podzemí bylo vyvoláno potřebou zachovat zde otevřenost volné plochy. Zvednutí budovy muzea nad terén v protilehlých rozích obdélníkové parcely pomáhá odclonit centrální prostor od rušných silnic a současně vytvořit amfiteátrový prostor. Celá expozice je situovaná v podzemí, kam se vstupuje z nadzvednutého nároží. Vstup do podzemí je ukrytý za svislými otočnými lamelami, které umí v případě potřeby muzeum zcela uzavřít. Betonová dlažba, mobiliář i cementové panely na fasádách jsou důstojnou odpovědí na rozpočet, který byl v průběhu realizace významně zkrácen.

Galerie PLATO v Ostravě (2022)

Přestože Katovice a Ostrava mají k sobě velmi blízko, tak se Robert Konieczny ostravskému publiku poprvé představil až v roce

7a

7b

2009, kdy mu Tadeáš Goryczka uspořádal v Domě umění výstavu s názvem Logika prostoru [8], jež byla současně první individuální výstavou KWK Promes v zahraničí. Stejně tak je v Ostravě před dokončením první zahraniční realizace KWK Promes. Koniecznego návrh přestavby městských jatek se sice v mezinárodní soutěži umístil až na třetím místě kvůli obavám porotců, zda lze ambiciózní projekt s řadou mobilních prvků na fasádě zdárně provést, avšak po

neúspěšném vyjednávání s vítězem soutěže se město Ostrava nakonec dohodlo s ateliérem KWK Promes. Při přestavbě objektu bývalých jatek z přelomu 19. a 20. století na městskou galerii byly rozvinuty principy otevírání a uzavírání fasády jako u Bezpečného domu. Ve výsledku se jedná o inovativní a ojedinělé řešení, které ještě nebylo v podobném měřítku nikde realizováno (obr. 7).

Historický objekt prošel v uplynulém století řadou neodborných zásahů. Konieczny nechtěl tyto vrstvy maskovat, ale upozornit na ně a využít je ke svému záměru otevřít kulturní instituci směrem k městu. Na jednu stranu se podařilo zachránit historicky nejcenější část chladírny od Ignaze Felixe [9] z počátku 20. století, ale na druhou stranu musela být ještě před rekonstrukcí zbourána předchozí stavební etapa a podobně neblahý osud čeká přístavbu jatek ze 20. let, na jejichž místě vznikne obytný komplex s více než 150 byty od Bogle Architects. Kromě betonových otočných vrat osazených do historické budovy přibyl nové jižní křídlo s výstavním prostorem a zázemím pro vedení městské galerie PLATO, která dočasně sídlila v nedalekém bývalém hobby marketu Bauhaus.

První návštěvníci si mohli nové galerijní prostory prohlédnout již v polovině května, kdy se v bývalých městských jatkách uskutečnila také vernisáž výstavy Moving architecture, kterou se ateliér KWK Promes po třinácti letech znovu představil nejen ostravskému publiku. Expozice vzbudila dostatečný zájem a můžeme tak doufat, že galerie PLATO nezůstane jedinou Koniecznego stavbou u nás.

7 Galerie PLATO, Ostrava, 2022
7 Contemporary art gallery
PLATO, Ostrava, 2022

Fotografie: 1, 4a, 5 – Olo Studio,
2, 6 – Juliusz Sokolowski,
3 – Aleksander Rutkowski,
4b – Jarosław Syrek,
7 (vizualizace) – Luxigon

MgA. Ing. arch.
Petr Šmídek, Ph.D.
Archiweb, s.r.o.
smidek@archiweb.cz